

s. Ana Begić

Krepost čistoće - temelj za govor o zavjetu čistoće

Stručni članak

Uvod

Iako osobno nisam izravno dio redovničke formacije, radeći u novicijskoj školi kao predavač kolegija moralne teologije, slobodna sam to reći, primijetila sam kako naše mlade sestre, na upit o bilo kojoj tematskoj cjelini s područja morala (grieh, savjest, kreposti, čistoća) odgovor gotovo uvijek pokušavaju pronaći na temelju života u zajedništvu sa svojim sestrama. Izlaganje sam podijelila u dva dijela. U prvom sam se osvrnula na samo poimanje *kreposti* općenito, stavljajući naglasak na to kako izgraditi jaku duhovnu dimenziju kreposti u mladom čovjeku dok je u drugom dijelu izlaganja riječ o čistoći promatrajući je u širem kontekstu njenog poimanja. U završnom odijelu referirat ću se na govor o zavjetu čistoće i na ono što mi redovnici/e Bogu obećavamo.

1. Opći govor o kreposti

Možemo li još govoriti o „kreposti“? Što riječ krepost uopće danas znači mladom čovjeku? Što ona predstavlja, primjerice, inženjeru tehnike, radniku, glumcu, sportašu, liječniku, profesoru ili odgojitelju? No ipak, osvrnemo li se na prošlost, riječ „krepost“ ili latinski „virtus“, mnogo je govorila, pa čak i ljudima koji nisu poznavali Krista, kao što su bili Ciceron, Seneka i ostali stoici, kojima je ideal života bio: „postati krepostan čovjek“¹ Tragajući za odgovorima na pitanja koja ga svakodnevno pogađaju, čovjek traži put sigurnosti. Taj i takav put jesu kreposti. Po njima čovjek treba pozitivno kročiti, one su stepenice po kojima će se uspješno penjati kako bi došao do svoje konačne svrhe. Nemamo li dojam, kada govorimo o „kreposti“, kao da je riječ o nečemu što, doduše, spada na čovjeka, ali mu pripada kao nekakav ukras, nešto lijepo što ga obuhvaća izvana, dok njegovu narav, sržnost, cjelinu čovjeka kao čovjeka i bitnost njegove osobe ne prožima?

¹ Usp. Ivan FUČEK, Možemo li još govoriti o „kreposti“, u: *Obnovljeni život* 32 (1977.) 1, 44-51.

I nekako, kao da nam se čini da čovjek i bez svih tih uljepšavanja može biti dobar, dapače, i dobar kršćanin. No baš takva promišljanja tjeraju nas da o „kreposti“ progovorimo stvarnu, autentičnu, teološku riječ, ali ne kao onu koja ostaje po strani konkretnog života, nego upravo kao onu koja najživotnije i najkonkretnije želi zahvatiti nas ljude u svim životnim situacijama u kojima trebamo živjeti, kao poštteni, valjani ljudi i kršćani.² Nauka o krepostima prožima čitavu moralnu teologiju kojoj je glavni cilj i svrha osoba Isusa Krista.

Sv. Toma Akvinski govori da je „krepost sredstvo spasenja, a vječna sreća bit će njezina nagrada“. Krepost je zahtjev ljudske naravi i njene punine. Kreposno djelovanje i život pozitivni su čovjekov odgovor Bogu na njegov poziv zajedničkoga života s Njime. Ona je isto što i nasljedovanje Krista, življenje i djelovanje s njime. Kreposti su ispravan odnos čovjeka prema Bogu, drugima i samome sebi. One su put do ostvarenja konačnoga cilja. U širem smislu, krepost znači napredovanje u dobru. Primjenjujući pojam kreposti na ljudske moći, pod njim podrazumijevamo: snagu, sposobnost i spretnost kojom razumne moći svrsishodno djeluju. Promatramo li ga pak u užem smislu, možemo reći da je krepost dobro duševno stanje koje ne samo da daje poticaj na djelovanje nego i djeluje. Međutim, kad pred očima imamo čovjeka, ne može biti govora o usavršavanju s obzirom na njegovu bit, nego s obzirom na njegovo djelovanje, jer se čovjek po svom djelovanju najviše približava Bogu koji je samo djelovanje po svojoj biti.³ S krepostima će čovjek lakše svladavati poteškoće, a bez njih će prije zapasti u zlo.

Ni poniznost, ni čistoća, ni umjerenost u jelu i pilu, ni druge kreposti ne idu ni čestitu čovjeku samo tako od ruke; i njemu se valja hrvati s protivština-ma i svladavati u sebi pokrete koji navlače osjetilnu stranu i privlače na nedozvoljeni pristanak. Ali u odbijanju i stalnom svladavanju tih poriva, i to tako da ih osoba pripravno i radosno, stalno i bez krzmanja od sebe odbija – stoji krepost.⁴

2. Razvojni put „pojma krepost“ tijekom povijesti

Sad slijedi kratak presjek poimanja kreposti tijekom povijesti, govoreći pri tome kako su o krepostima promišljale pojedine kulture i religije.

Stara indijska filozofija koja prema brahmanskim Upanishadama poznaje etički problem traži od ljudi dobra djela u životu.

Promatrajući **budizam**, **konfucionizam**, **taoizam**, možemo vidjeti kako sve

² Usp. *Isto*, 44-45.

³ Usp. Andrija ŽIVKOVIĆ, *Kršćanske kreposti*, Zagreb 1942, 20-21.

⁴ Usp. *Isto*, 23.

one upućuju čovjeka, kao i stara indijska filozofija, na činjenje dobrih djela, ali i na čitav niz kreposti navodeći pri tome neke od njih kao blagost, pravednost, iskrenost, poslušnost.⁵

Gledajući razdoblje *grčke kulture*, znanje o krepostima nije postavljeno u etičkom smislu, već više u smislu prirodnih tjelesnih ili duševnih karakteristika kao posebnih darova božanskih miljenika (Ahila, Odiseja...). Etički nauk grčke kulture započinje zapravo sa **Sokratom** koji je postavio pitanje u pravo svjetlo: „*krepost je najprije poznavanje pravoga dobra i prave svrhe svakoga ljudskoga čina.*“⁶ Budući da su neki Sokratu pripisivali kako je prema prethodno izrečenim mislima poistovjetio krepost sa znanjem, treba naglasiti kako ono znanje o kojem on govori nije čista teorija, nego snaga razuma koja se odražava u volji tako da tek onaj koji je razumni čin poistovjetio sa svojom duševnom dimenzijom zapravo zna što je dobro. Sokrat je shvatio što to znači ljubiti pravu mudrost, koja nije prolazna kao sve druge stvari, ali oko koje se uvijek treba truditi i usavršavati je. Mudrost se stječe čitav život, a može se lako izgubiti, ako se postane ohol i počne sebi svašta umišljati. Onda čovjek samo pada sve dublje i dublje dok se potpuno ne izgubi. Zato je stalno vježbao i trudio se što više i dublje ulaziti u bit i smisao života. Sokrat antropološki i etički problem stavlja u središte svog filozofiranja. Njegova racionalistička etika čiji je temelj na idealističkoj pretpostavci jednostranog preferiranja razuma pronalazi zadnji kriterij moralnih djelovanja u slušanju božanskog unutarnjeg glasa koji je pomalo mističan i čak tajanstven. Unutarnji glas je čuo kad god se u životu nalazio pred važnim događajima. Glas ga je uvijek vodio i upućivao. Bio je njegova spona s duhovnim svijetom. Svijet je zrcalo u kojima se ogleda naša duša. U korijenu ljudske duše čovjek je dobar i zato se treba uvijek orijentirati na ono što je dobro u čovjeku. Nikada ne treba odustajati od čovjeka i usmjeravati ga na pravi put kaže Sokrat. Mora se ići do kraja, da i tvoj bližnji vidi da ti je stalo do njega i da se oko njega trudiš. Sokratovo poimanje kreposti razradio je **Platon**. Budući da su moći duše mnogostruke, Platon razrađuje glavne kreposti kao uzor; umjerenost u osjetilnoj težnji, hrabrost u srcu i mudrost u razumu. Gdje su ove tri kreposti u duši zajedno tu je i krepost pravednosti koja ih harmonično veže. Ovakvo Platonovo razmišljanje o krepostima ostalo je na visini do današnjih dana i samo kršćansko učenje malo što ima nadodati i upotpuniti.

Aristotel koji dolazi nakon Platona daje nam najsavršeniju raspravu o krepostima. Po njemu je krepost trajno raspoloženje raditi prema razumnom izboru i to po srednjoj liniji što je razuman čovjek odredi. Zanimljivost Aristotelova govora

⁵ Usp. Isto, 24.

⁶ Isto, 25.

o krepostima jest da se on upušta u raspravljanje da se kod pojedinih kreposti pokažu i mane kojih se treba čuvati.⁷

U daljnjem prikazu povijesnog razvoja pojma krepost prelazimo na govor o **stoičkoj školi**, srednjovjekovnom filozofskom nauku i modernom razdoblju. Stoička škola zastupa načelo kako samo krepost preporuča i oslobađa te ona jedina može potpuno zadovoljiti čovjeka.

Pojam krepost svoj potpuniji sadržaj dobiva u tezama pojedinih autoriteta iz grčko-rimskih škola (**Bazilije**, **Grgur Nazijanski**, **sv. Ambrozije**, **sv. Ivan Zlatousti**, **Jeronim**). U ovom dijelu ističemo na poseban način **sv. Augustina** koji je u svojim brojnim djelima uglavnom utvrđivao Aristotelov i Platonov nauk o krepostima.

⁷ Na koji način i kako Platon i Aristotel promišljaju o vrlinama – krepostima govori nam prof. Alasdair Macintyre koji u svom djelu „Za vrlinom“ nudi čitatelju filozofsku teoriju moralne tradicije i tradicije općenito, stoga smatram vrijednim u ovom govoru posebno se osloniti na ovo djelo. Filozof Platon svoje promišljanje vrline-kreposti povezuje govorom o idealnoj državi s idealnim sustavom. Prema tome, dobro kojemu stremljena želja i zbiljski život grada-države treba oštro razlikovati. Ono što se politički može postići nije zadovoljavajuće, već se samo filozofijom može postići ono zadovoljavajuće. Pojam kreposti ostaje politički pojam, jer Platonov prikaz kreposna čovjeka neodvojiv je od njegova prikaza kreposna građanina. Platon govori kako nam um propisuje da svaki dio duše obavlja specifičnu funkciju i upravo izvršavanje te svake pojedine specifične funkcije jest pojedinačna vrlina. Tjelesni nagoni trebaju prihvatiti ograničenja što ih um nameće i pri tome im pomaže vrlina umjerenosti, ona pak vrlina koja odgovara izazovu opasnosti očituje se kao hrabrost. Um kada je discipliniran matematičkim i dijalektičkim istraživanjem u stanju je razabrati što je sama pravednost, što je sama ljepota i povrh svih drugih ideja što je ideja dobra, i u tome očituje svoju vlastitu specifičnu vrlinu, mudrost. Međutim, niti jedna od vrline ne bi mogla biti očitovana ako se ne bi očitovala pravednost koja označava u sebi dodjeljivanje svakome dijelu duše njegove određene funkcije i nijedne druge. Ovakvu snažnu postavku vrline kako ju je donio Platon ponavljaju Aristotel i sv. Toma Akvinski, iako ne identično. Aristotelov prikaz vrline odlučno konstituira klasičnu tradiciju kao tradiciju moralnog mišljenja. On ne misli kako izmišlja novi prikaz vrline nego artikulira prikaz koji je već implicitan u mišljenju, govoru i djelovanju obrazovanog Atenjanina, on želi biti racionalni glas najboljih građana najboljega grada-države, jer smatra kako jedino u njemu vrline ljudskog života mogu doći istinski i potpuno do izražaja. Vrline nisu samo dispozicije da se djeluje na određeni način, nego da se i osjeća na određeni način. One su obilježja koja će pojedincu, prema Aristotelu omogućiti da postigne sreću, blaženstvo, blagostanje – *eudaimonia*. Po njemu vrline ne nalaze svoje mjesto samo u životu pojedinca, nego i u životu grada, te je pojedinac uistinu shvatljiv kao *politikon zōon*. Kad govori o višku ili manjku, Aristotel se služi idejom sredine kako bi općenito okarakterizirao vrline, tako se hrabrost nalazi u sredini između naglosti i plašljivosti, pravednost između činjenja nepravde i trpljenja nepravde, darežljivost između rasipnosti i škrtosti. Iz ovoga vidimo kako za svaku vrlinu postoje dva odgovarajuća poroka i to su mane koje naglašava i prof. Živković u svom prikazu govora o kršćanskim krepostima kod Aristotela. Ono što još možemo navesti za Aristotela jest da on na početku razlikuje dvije vrste vrline s obzirom na oprečne načine na koje ih stječemo; umne vrline stječu se podukom, karakterne vrline stječu se navikom. Kako ne bismo otišli previše široko u govoru o vrlinama ovih dvaju filozofa upućujemo na sljedeću literaturu za opširnije studiranje. Usp. Alasdair MACINTYRE, *Za vrlinom. Studija o teoriji morala*, Zagreb 2002, 151-176.

Stara grčka nauka o krepostima svoj savršeni oblik dobiva tek u kasnom srednjovjekovnom filozofsko – teološkom nauku, posebice u djelima Aleksandra Haleškog, sv. Bonaventure, sv. Alberta Velikog i sv. Tome Akvinskog. Vjera u Boga je ono što njihovoj nauci daje najveću vrijednost jer ona podiže razumske izvode do posebne jasnoće i potpunosti. Čovjek je pozvan da trajno u sebi izgrađuje sliku Božju, jer je pozvan da bude savršen kao Otac Nebeski. Čovjek je ne samo Božje stvorenje, nego je i Božji partner.

Moderno razdoblje filozofije pojmu krepost poklonilo je veliku pozornost. Tako, *Descartes* osobito raspravlja o osjećajima slijedeći pri tome stope stoika, *Spinoza* pogrešno vidi otpad od kreposti u strahu, nadanju, samilosti te pokori pretjerano pridajući razumu izravnu moć vezivanja na Božju volju. *Empirička* se pak struja u pitanju kreposti (Hobbes, Locke) više priklanja realnom životu te se time udaljuje od ispravna načela i utire staze fenomenalizmu, materijalizmu i naturalizmu (Hume, Rousseau, ...). U *idealističkoj filozofiji*, krepost zauzima samo neku relativnu vrijednost. *Kantovim* promišljanjem kategoričkog imperativa koji je u biti zahtjev ljudskog umovanja, moralni čin dobiva svoju etičku vrijednost jedino iz stava poštovanja prema moralnom zakonu.⁸ Ova nam filozofija ne pruža stvarni oslonac za učvršćivanje pojma kreposti jer etika idealističkih filozofa (Fichtea, Schellinga, Nietzschea) jest u biti spašavanje ljudskog života od negativnih posljedica. Pozitivizam i materijalizam ne trebaju uopće nikakav moralni zakon te tako ne trebaju uopće kreposti. Njima je kriterij dobra korist društva i pojedinca, ili potreba čovjeka.⁹

Zaključno u ovom općem pregledu govora o kreposti možemo ustvrditi da je moralni život u svojoj biti dinamika, jer odrasli se čovjek mora svakodnevno usavršavati. Za to usavršavanje nije dovoljna statička filozofija ni psihologija. Računamo na antropologiju u kojoj svoje vodeće mjesto ima dinamična vrednota čovjek.¹⁰ Veličina čovjeka počinje i završava iznutra, on ili će začeti u dubinu i baviti

⁸ U središtu Kantove moralne filozofije nalaze se dvije varljivo jednostavne teze: ako su pravila moralnosti racionalna, ona moraju vrijediti jednako za sva racionalna bića, na isti način kao i aritmetička pravila, a ako su pravila moralnosti obavezna za sva racionalna bića, onda slučajna sposobnost takvih bića da ih ispunjavaju mora biti nevažna – ono što je važno jest njihova volja da ih ispunjavaju. Kant ne sumnja da svi ljudi čeznu za srećom kao ni ti u to da je najveće zamislivo dobro ono moralnog savršenstva pojedinca okrunjeno srećom koju ono zaslužuje. Ali ipak on misli da je naša koncepcija sreće previše nejasna i labilna da bi mogla biti pouzdana moralna vodilja. Međutim, on smatra da je sigurno da svi istinski iskazi moralnog zakona imaju bezuvjetni kategorički karakter koji nam propisuju jednostavno. Prema Kantu bit uma je ono što postavlja načela koja su univerzalna, kategorička i imaju unutarnju konzistenciju. Otuda će racionalna moralnost postaviti načela koja i mogu i moraju poštivati svi ljudi, neovisno od okolnosti i uvjeta, i koja konzistentno može poštivati svaka racionalna osoba u svakoj prilici. Više o Kantovu nauku čitamo u: Allasdair MACINTYRE, *Za vrlinom*, 48-53.

⁹ Usp. Andrija ŽIVKOVIĆ, *Kršćanske kreposti*, 25-29.

¹⁰ Usp. Jordan KUNIČIĆ, Valoriziranje sticanja kreposti, u: *Bogoslovna smotra* 40 (1970) 2-3, 216-230.

se unutarnjom reformom duše, ili će ostati površan promatrač i formalist. Vrijednosti stjecanja kršćanskih kreposti pripada prvo mjesto u kršćanskoj askezi. Krepost je zahtjev čovječje naravi, zahtjev njene punine. Kreposni je život i djelovanje pozitivni čovjekov odgovor Bogu na njegov poziv zajedničkoga života s njime.

3. Krepost čistoće

U daljnjem slijedu ovog izlaganja, od općeg govora o krjeposti, prelazimo na govor o kreposti čistoće, preko onoga što čistoća kao pojam označava pa sve do govora o čistoći koju zavjetujemo u redovničkom staležu.

3.1. Pojam čistoća

Riječ *čistoća* gotovo da je potpuno iščezla iz suvremenog rječnika. Više se ne govori o kreposti čistoće, a kardinal Jorge Medina Estévez piše kako ima dojam da se ta tema izričito malo obrađuje u propovijedima.¹¹

Ukoliko promatramo čistoću kao pojam, potrebno je krenuti od onog što nam o čistoći govore različiti leksikoni i rječnici. Tako, uzmemo li u ruke *Opći religijski leksikon*, vidjet ćemo kako na prvom mjestu, pod pojmom čistoće navodi stanje, podrazumijevajući pod tim obrednu čistoću kako to imaju neke religije, tako u nekim religijama sve što narušava obrednu čistoću opreka mu je nečisto. Ta suprotnost postoji u arhaičnim religijama, u starogrčkoj religiji, u hinduizmu, šintoizmu, židovstvu i islamu. Pojam nečistoga najčešće je vezan uz krv, smrt i spolnost te uz prehrambene i odjevne predmete. Dodirom s nečistim vjernik zapada u obrednu nečistoću (zabrana sudjelovanja u kultu), i iz tog stanja izlazi se obredom čišćenja (ablacija, žrtva). U kršćanstvu je ukinuta opreka čisto - nečisto i zamijenjena je duhovno moralnom oprekom (milosno stanje - grijешno stanje).

*„Čistoća se danas definira kao krepost koja vrednuje ljudsku spolnost i njezino značenje te ju uklapa u plan međusobnog sazrijevanja. Klasična je definicija sv. Tome: čistoća je krepost kojom čovjek vlada spolnom željom i uređuje ju prema zahtjevima razuma.“*¹²

Čistoća je povezana s krepošću umjerenosti i to nam jasno prikazuje tomistički pristup u teologiji, ona je shvaćena time kao uravnoteženo vrednovanje različitih napetosti u općoj perspektivi vrijednosti. Čistoća prema učenju Katekizma Katoličke Crkve (dalje KKC) izražava ostvarenu integraciju spolnosti u osobi i time unutarnje čovjekovo jedinstvo u njegovu tjelesnom i duhovnom biću (usp. br. 2337). Danas se puno govori o seksualnosti, nekada je taj govor bio tabu tema,

¹¹ Usp. Jorge MEDINA ESTÉVEZ *Krepost čistoće, kako se ispravno ponašati na području seksualnosti, plodnosti i roditeljstva. Pastirska poslanica.*, Obiteljski centar, Zagreb 2010, 29.

¹² *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb 2009, 158-159.

međutim govor o njoj danas je prirodan. Na žaloste, u sadašnjoj uporabi pojam čistoće potpuno je izgubio svoje pozitivno značenje i vrijednost. Današnje društvo je erotizirano, pornografske knjige, časopisi i video filmovi slobodno se prodaju i raspačavaju; moralna čistoća i bračna vjernost se često izruguju u filmovima i televizijskim serijama, sve je više legalizirane prostitucije.¹³ Veliku ulogu u tome odigrale su tradicionalne definicije i terminologije koje nisu uzimale u obzir spomenutu tomističku tradiciju. Često se o toj temi površno govori i banalizira se stvarnost koja je prevažna za formaciju osobe.

Seksualnost je osobit Božji dar koji obuhvaća osobu u svom njezinom biću. Čistoća nije nepoštivanjem, niti odbacivanje spolnosti i spolnoga užitka, već je ona nutarnja i duhovna snaga koja oslobađa od negativnih elemenata (egoizam, agresivnost, nametanje) te je promiče prema punini autentične ljubavi.¹⁴

Potrebno je razjasniti kako seksualnost nije genitalnost, jer se to odnosi samo na reproduktivne organe čovjeka. Seksualnost podrazumijeva čovjeka u kompletnosti njegove osobe; u njenom odnosu prema drugima, u tumačenju stvari, i u tom smislu se može reći da od samoga spola osoba poprima određene biološke, psihološke i duhovne kvalitete, koje je čine muškarcem ili ženom i koje vodi do sazrijevanja i uključivanja u društvo. Čovjek nema samo jednostavno spol, nego obuhvaća svu onu različitu strukturu koja se nadopunjuje između muških i ženskih osoba. Seksualnost nije neka izvanjska, opcionalna stvaranost, nego je temeljna struktura da se bude čovjek i obuhvaća sve aspekte života.¹⁵ Sve to proizlazi iz same čovječje naravi jer čovjek je stvoren na sliku Božju, drugim riječima, on je slobodno biće svjesno svojih odluka i sposobno da ljubi. Čistoća je zahtjev gospodstva nad sobom što je ujedno i odgoj za ljudsku slobodu. Jasno nam je što iz potonje postavke proizlazi, čovjek ili zapovijeda svojim strastima i postiže mir, ili pušta da ga zarobe i postaje nesretan.

Čovjek je jedinstvena i neponovljiva osoba, ali istinu o sebi pronalazi u odnosu i ljubavi prema drugima. U kršćanskome smislu, čistoća je dar Duha koji spolnu mogućnost vodi da sazrije u afektivnost, u poštovanju stvaralačkoga nauma; ona je moć milosti, koja omogućuje odgovor ljubavi koji je svatko pozvan dati; ujedno je božanski dar i osobno postignuće. Istinska ljubav nužno zahtijeva krepost čistoće, bolje rečeno, krepost čistoće pročišćava ili ispravlja seksualnu sklonost. Ljudi za koje je karakteristična dobronamjernost, marljivost, strpljivost, darežljivost, poštovanje prema sebi i drugima, bez posebnih napora ostvaruju krepost čistoće, dok oni ljudi za koje je karakteristična zloba, lijenost, neiskrenost, govorenje istinitih i neistinitih loši stvari o drugima, nepoštovanje prema svakome

¹³ Usp. Jorge MEDINA ESTÉVEZ, *Isto*, 28.

¹⁴ Usp. *Enciklopedijski teološki rječnik*, 158.

¹⁵ Usp. Mario CASONE, *Per una visione cristiana della sessualità*, edizioni San Paolo, Torino 2007, 5-6.

i svemu, zavist, nestrpljivost, svadljivost i škrtost, rijetko ili nikako ne ostvaruju krepost čistoće.¹⁶ Neminovno je da će se i dobri odgojitelji susretati sa odbijanjem pozitivnih odgojnih utjecaja od dijela odgajnika. No niti jedno negativno ponašanje nije ireverzibilno jer svatko tko se negativno ponaša može se svojim drugačijim odlukama promijeniti na bolje. Toga su svjesni dobri odgojitelji i oni ne odustaju od odgojnog rada i ne dižu ruke ni od koga. Kod svakoga čovjeka kojega odgajamo, potrebno je odgojiti ga za ispravan odnos prema seksualnosti, pri tom prvenstveno mislim na naše mlade redovničke kanididate/ce. Bez osnova jedne ispravne antropologije, odgoj nije moguć. Kad se ne zna što je čovjek, što mu je cilj i smisao života i djelovanja, ne može se izgraditi projekt odgoja. Jedna istinska ljudska antropologija ne počiva isključivo na sociološkim statistikama ili psihološkim zapažanjima, nego mora bezuvjetno uključiti i odgoj u seksualnom području, koji naravno ovisi o cjelokupnoj čovjekovoj slici, njegovoj prirodi, cilju i djelovanju. Mi smo dužni i odgovorni mladom čovjeku pomoći na njegovom putu k odgoju za čistoću.

3.2. Izvori katoličkoga nauka o čistoći

Kao i kod svih tema koje se tiču kršćanskoga životna, Sveto pismo je i u pitanju čistoće najvažniji izvor spoznaja. Biblija ne divinizira seksualnost, ali ju predstavlja kao dar koji proizlazi od Boga. Ne sakralizira ju, ali ju koristi kao jezik kojim se želi pokazati ljubav kojom Bog hrani svoj narod. Bog se je već u Starom zavjetu predstavio kao zaručnik čovječanstva, uvijek spreman da bude milosrdan prema svojoj zaručnici (narod) koji je često upadao u nevjernost. U Svetom pismu nalazimo u različitim oblicima nauk o čistoći. Postoje tekstovi koji pozivaju na čistoću i razmatraju je u svjetlu Božjeg spasiteljskog plana, no kada bismo krenuli detaljno razlagati pojedine tekstove, ne bismo uspjeli sve to izreći u nekoliko misli, stoga ovdje navodim samo izvore koji nam mogu pomoći u daljnjem proširivanju govora u čistoći. Što se tiče Staroga zavjeta, svi znamo da se moralni osjećaj u izraelskom narodu postupno razvijao i dozrijevao. Neka ponašanja tako na počecima još nisu zasluživala prijekor, poslije su potpuno nestajala ili su negativno vrednovana. Krajnja točka procesa dozrijevanja sposobnosti za moralnu prosudbu počinje tek s Isusom Kristom i njegovim Evanđeljem. A ipak u SZ postoji vrijedan nauk o braku i čistoći. Već na početku, u knjizi Postanka (1,27, „Na voju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih.“ i 2, 18-25, „I reče Gospodin Bog: „Nije dobro da čovjek bude sam: načinit ću mu pomoć kao što je on.“...Od rebra što ga je uzeo čovjeku napravi Gospodin Bog, ženu pa je dovede čovjeku. Nato čovjek reče: „Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mogega! Ženom neka se zove, od čovjeka kad je uzeta!“...) nalazimo prvu naznaku.

¹⁶ Usp. Krepost čistoće, kako se ispravno ponašati na području seksualnosti, plodnosti i roditeljstva. Pastirska poslanica., 16.

Spolnost se predstavlja kao sastavni dio ljudskoga bića, prikazuje se kao djelo Božje. On je onaj koji stvara ljude kao muškarca i ženu kako bi se nadopunili i množili u jedinstvu braka.¹⁷ U Novome zavjetu nauk o čistoći je znatno prisutniji nego u Starom zavjetu. Sam Isus je živio neoženjen, čisto i djevičanski. Iako ova izjava ne stoji izričito u NZ ona potpuno logično slijedi iz NZ i objašnjava nam ne malo Gospodinovih postupaka. Marija je bila djevica prije Isusova začeća, takva je ostala tijekom poroda i nakon toga. Tu možemo navesti još i primjer apostola i evanđelista Ivana u kojem oduvijek katolička tradicija vidi čovjeka djevca, onoga koji živi u celibatu. Crkveni Oci i naučitelji pisali su također o temi čistoće. U nizu dokumenata crkveno učiteljstvo se očitovalo o tome, na primjer na Drugom vati-kanskom saboru i u enciklikama, a osobito u Katekizmu Katoličke crkve (br. 1809, 2337 – 2365, 2380 i 2391, 2514 – 2533).¹⁸

4. Zavjet čistoće

Možda se rijetko zapitamo kako Bogu obećati život u čistoći, o kojoj površno promišljamo? Sve prethodno navedeno trebalo bi svakoga od nas motivirati da osobe koje su nama prepuštene da ih odgajamo i vodimo najprije temeljito upo-znamo sa stvarnošću čistoće, koliko i koja područja našega života ona obuhvaća, a ne da odmah po ulasku naših kandidata u novicijat počnemo svoj govor o zavje-tima na način da kad progovaramo o čistoći, da govorimo podrazumijevajući pod tim samo suzdržavanje od spolnih odnosa, strasti i požude. Ne, čistoća je kako svidimo, materija mnogo šireg karaktera, a život Crkve nam nudi i stavlja pred oči sjajne primjere čistoće i djevičanstva u osobama svetih djevica poput mučenica sv. Agneze i Cecilije, kao i svetih redovnika obraćenika kao što je sv. Augustin i mnogi drugi. Zanimljive su riječi bivšega učitelja dominikanskoga reda Timothyja Radcliffa koji piše u svojoj knjizi *Redovnici jeste li sretni?* kako je potrebno da jasno vidimo seksualnost i oslobodimo se mitologije seksualnosti suvremenoga društva. On kaže: „Moramo demitologizirati seksualnost. S jedne strane seksu-alni se odnos smatra najčešće vrhuncem svih naših velikih želja za zajedništvom i jedini način da se izbjegne osamljenost. S jedne je pak strane nazvana posljed-nji sakrament transcendencije koji ostaje jedini znak da postojimo za druge, ili čak da uopće postojimo. Prema tome, ne imati seksualni odnos znači biti napola mrtav. S druge strane, seksualnost je banalizirana.“¹⁹ Međutim, život u čistoći za nas znači 'živjeti za Boga'. Umjerenost i čistoća čovjeku pomažu da ostane vje-ran istini svojega života kako neuredne strasti ne bi narasle do idola i osporavale Bogu njegovo mjesto i ljubav na koje samo On ima pravo. Konkretno, čistoća

¹⁷ Usp. *Isto*, 53-54.

¹⁸ Usp. *Isto*, 51.

¹⁹ Timothy RADCLIFFE O.P., *Redovnici jeste li sretni?*, Zagreb 2001, 146.

pomaže pojedincu da ostane gospodar svoje osjećajnosti, i ona može poprimiti mnoge oblike i nijanse u skladu sa staležom i stanjem kršćanina. Bez obzira na staleže, svim oblicima čistoće zajedničko je jedno; ovladavanje spolnim nagonom kao izraz težnje za Bogom koja je iznad svih ostalih dobara.²⁰ To bi trebala biti i prvotna motivacija nama redovnicima u životu našeg zavjetovanja čistoće. Svjesni smo da je zavjet čistoće ponekad tako teško živjeti jer on dotiče jako puno vidova našega identiteta. Međutim, ukoliko ga živimo s radošću, kao dio ljubavne priče, kako kaže Radcliffe, on postaje duboki misterij svakoga ljudskoga života. Treba ga strastveno živjeti kao znak Božje ljubavi koja poziva svako ljudsko biće na puninu života. Inače, u suprotnome sve postaje pustinja i jalovost.²¹

Često se upotrebljava riječ *uzdržljivost* da bi se njome izrazio pojam posvećene čistoće. Treba reći da se ta riječ upotrebljava da se njome označi genitalnost, suzdržavanje od fiziološke upotrebe seksa, i zato se ne podudara posvema sa pojmom posvećene čistoće. Ta riječ može ipak biti upotrijebljena u pozitivnom smislu ili u negativnom smislu riječi. Sve ovisi o motivacijama uzdržljivosti od seksualnog užitka. Ako se u temeljima uzdržljivosti nalaze pozitivni razlozi, onda može imati pozitivnu vrijednost i obrnuto. Npr., ako se netko uzdržava od seksualnih užitaka radi Kraljevstva Božjega, onda uzdržljivost može biti blizu pojmu posvećene čistoće, ali ako se netko uzdržava zato što svjesno ili nesvjesno bježi od odgovornosti, onda je pojam negativan. Osim stoga, uzdržljivost nije isto što i čistoća, jer netko može biti čist, a ne živjeti u uzdržljivosti kao što je slučaj ženidbe. Postoji naime i ženidbena čistoća koja ne uključuje pojam uzdržljivosti.

Dakle, za označavanje posvećene čistoće upotrebljava se i riječ čistoća. No i ta riječ ne mora značiti isto što i posvećenu čistoću u svećeništvu i redovničkom životu. Najbolja riječ za posvećenu čistoću je djevičanstvo kojom se označava specifična čistoća koja je svojstvena redovničkom staležu i koji ima svoju motivaciju u posvećenju Bogu radi Kraljevstva Božjega.

Ukoliko je ovako definirana, posvećena čistoća sadrži u sebi posebno tri elementa.

Najprije sadrži **Kristoloski element** da se nasljeduje Krista djevca. KKC napisati će: *Čistoća je moralna krepost. No ona je i Božji dar, milost, plod Duha. Onomu koji je vodom Krštenja nanovo rođen Duh Sveti daje da nasljeduje Kristovu čistoću.* Drugi element je **Kraljevstvo Božje i njegova eshatološka dimenzija**. Ovaj element posebno je istaknuo sv. Matej: *Ima onih koji su rođeni nesposobni za ženidbu; ima takvih koje su ljudi učinili nesposobnima; ima takvih koji se odriču ženidbe radi Kraljevstva Božjega (Mt 19,12).* Djevičanska čistoća sadrži još i dimenziju **ljubavi**

²⁰ Usp. *Krepost čistoće, kako se ispravno ponašati na području seksualnosti, plodnosti i roditeljstva. Pastirska poslanica*, 46-50.

²¹ Usp. Timothy RADCLIFFE O.P., *Isto*, 85.

Kristove prema Bogu i ljudima i ima isključivo religiozni smisao. KKC (br. 2346) govori: *Ljubav je forma svih kreposti. Pod njezinim utjecajem čistoća se očituje kao škola osobnog darivanja.* Djevičanskom se čistoćom netko ne odriče ženidbe radi znanosti ili radi neke aktivnosti u društvu, radi slobode od muža, odnosno žene i djece, nego da bi postigao jaču Božju blizinu, eshatološku blizinu koja je već na djelu. To zapravo ističu riječi iz evanđelja po sv. Luki; *Djeca ovoga svijeta se žene i udaju. Ali oni koji se nađu dostojni da budu dionici onoga svijeta i uskrsnuća od mrtvih, niti će se ženiti, niti udavati. Oni neće moći više ni umrijeti, jer će biti slični anđelima; oni su sinovi Božji, jer su sinovi uskrsnuća* (Lk 20-34-36). U njima Isus anticipira vrijednost budućeg života, koji se u ovom životu očituje kroz djevičansku čistoću. Djevičanstvo, čistoća jest posjedovanje kojim Bog svojom ljubavlju posjeduje dušu koja je dozvolila da ju Bog slobodno zaposjedne i koja mu se predala u ljubavi i radi ljubavi. Taj intimni odnos čovjeka s Bogom po ljubavi nadilazi sve što je sjetilno ili samo racionalno: *ono je na planu milosti.*

Djevičanstvo i posvećena čistoća ima jedno teologalno značenje: ona je ostvarivanje teologalne ljubavi. Taj teologalni smisao posebno ističe *Lumen gentium*. Tvrdi se kako prihvaćanje evanđeoskih savjeta pokazuje svim ljudima nadmoćnu veličinu snage Krista Kralja i neizmjernu moć Duha Svetoga, koji divno djeluje u Crkvi... (koji) ne malo pomažu očišćenju srca i duhovnoj slobodi, (koji) neprestano potiču ljubav i (koji) imaju snagu da više osposobe kršćanina za djevičanski i siromašni život, što je sebi odabrao Krist Gospodin i koji je prigrlila Njegova Presveta Majka Djevica (LG 44,46). Dakle, djevičanstvo, posvećena čistoća, nije samo sredstvo da postignemo savršenu ljubav, nego je sama teologalna ljubav. Ona isto nije samo u funkciji apostolata, nego je vrijednost u sebi. U apostolskoj pobudnici *Vita Consecrata* bl. Ivana Pavao II. u br. 88 reći će kako je važno da svijetu svjedoči življena čistoća od žena i muževa koje pokazuju ekvilibrij, vlast nad sobom, zrelost psihološku i psihičku. Kao što i *Perfectae caritatis* u br. 12 navodi, djevičanstvo je dar milosti, ali uključuje također i dobrovoljno odricanje.²²

Odnos između ljudske seksualnosti i djevičanske čistoće važno je razumjeti radi optužbi i mišljenja koja dolaze sa raznih strana baš u ime seksualnosti. Obično se govori da je posvećena čistoća suzbijanje i represija ljudske energije. To je samo zato što se ljudska seksualnost poistovjećuje samo sa fiziološkom stranom seksa. Seksualnost ima i svoje šire značenje i u njemu zahvaća i ljudsku afektivnost, tj. biti ljubljen i ljubiti. To je prevažno za sazrijevanje ljudske afektivnosti. Zbog toga u posvećenoj čistoći nikako se ne odriče to šire značenje. U suprotnom, onda bi dolazilo do frustracije, nervoze i slično. Ljubiti i biti ljubljen, završavaju u

²² Usp. IVAN PAVAO II., *Vita Consecrata. Apostolska pobudnica o posvećenom životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu*, Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i Hrvatska unija viših redovničkih poglavarica, Zagreb 1996; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Zagreb 2008.

jednoj ljubavi koja je neizmjereno bogata i obogaćujuća, a to je Bog, Krist, Presveto Trojstvo, Crkva, vjernici, karizma reda.

Zaključak

Nastojala sam ovim prikazom progovoriti koliko je bitno razumjeti čistoću kao krepost, da bismo mogli uopće govoriti o zavjetu čistoće. Kako obećati Bogu čistoću o kojoj ne promišljamo dublje jer nije lako razumjeti duboko značenje čistoće, prije svega, kad čovjek promisli o tome kako živimo u svijetu u kojem ta krepost jedva da se spominje i uvažava. Promatrajući čistoću u svetopisamskom kontekstnu, vidjet ćemo kako ona ima duboko religioznu dimenziju te ju možemo u potpunosti i razumjeti samo od Boga. Onaj koji u Boga ne vjeruje, može naslutiti nešto od značenja čistoće, ali nikada neće moći pojmiti njen dublji smisao i njenu dalekosežnost. Potrebno je živjeti i misliti čista srca jer onaj tko ne živi u skladu sa svojim mislima, na posljepku misli u skladu sa svojim životom.

Tko ne živi u čistoći, teško će ju moći poštovati. Potrebno nam je vjerovati da je spolnost Božje djelo i da nema samo biološku, nego i duhovnu svrhu, s kojom prakticiranje spolnosti treba biti u skladu. Kršćanin zna da svako ljudsko djelovanje zahvaća Božja milost, tajanstvena, ali zbog toga ne manje zbiljska snaga koja ga navodi da se u uskladi s Božjom voljom i tako ukloni neurednost koja potječe od istočnoga grijeha i vlastitih grijeha. Kao i protiv svih drugih krjeposti, moguće je griješiti i protiv kreposti čistoće mišlju, riječju, djelom i propustom. Svaki grijeh protiv čistoće (preljub, kontracepcija, silovanje, rodoskrvrnuće, samozadovoljavanje, pornografija, homoseksualnost) koji je počinjen dobrovoljno i sa sviješću o zastranjenju, teški je prijestup protiv Božjega zakona.

Kao i svi ostali grijesi, tako se i grijeh protiv čistoće može činiti ne samo povremeno, nego može postati navikom, a grešna navika čini stvar još težom, s jedne strane možda ograničava moralnu dogovornost, ali s druge strane, otežava odlučno odustajanje od grijeha.

U odgoju osoba jako je potrebno voditi računa o sazrijevanju osobe na području spolnosti i seksualnosti. Budući da je današnje društvo nadasve erotizirano, trebamo voditi računa i svratiti pozornost na mlade ljude koji iz takvoga svijeta dolaze u naše redovničke zajednice. Nikada nije dobro donositi nagle rezove i odluke, no ukoliko nam se osoba povjeri i prizna bilo kakvu slabost na području seksualnosti, nije dobro odmah ju okarakterizirati grešnikom i stvoriti odbojnost, već je potrebno učestalim razgovorima dublje zaći u intimu dotičnoga/e te im dobronamjernim savjetom osvijestiti jesu li spremni na život u djevičanstvu i čistoći ili bi se možda bolje ostvario/la u svijetu. U naše zajednice dolaze ljudi različitih profila, intelektualnih sposobnosti i u različitim stadijima emocionalne i psihološke zrelosti. Odgojitelj bi sve to trebao imati na umu, i malo pomalo razotkrivati

kuda njegov odgajanik smjera. To ćemo postići samo učestalim razgovorima, duhovnim obnovama i zajedničkom molitvom s našim odgajanicima. U tome nam je Krist jasan primjer, oko sebe je okupio ljude s margina, grješnike i izdajnike, ali promatramo li Kristov odgoj apostola, upravo ćemo vidjeti te bitne elemente: razgovora, duhovnog obnavljanja, druženja i zajedništva. Neka i svima nama to bude glavna i osnovna pokretačka snaga na teškom i odgovornom zadatku odgoja.